

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський університет туризму, економіки і права
Кафедра філософії і соціальних наук

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни
“Етика і естетика”

(кредитно-модульна система організації навчального процесу)
для студентів спеціальностей “Туризм” і “Готельне господарство”
денної та заочної форми навчання

Київ 2008

Робоча програма навчальної дисципліни “Етика і естетика” (кредитно-модульна система організації навчального процесу) для студентів спеціальностей “Туризм” і “Готельне господарство” денної та заочної форми навчання. – Київ, 2007. – 47 с.

Укладач: Любивий Я.В., доктор філософських наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАНУ.

Рецензенти: Левицька О.І., доктор філософських наук, професор кафедри філософії Київського міського педагогічного університету ім. Б.Д. Грінченка;

Василевська Т.Е., кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії і методології державного управління Національної академії державного управління при Президентові України;

Затверджено на засіданні кафедри філософії і соціальних наук КУТЕП від “18” жовтня 2007 р. Протокол № 2

Передмова

Предмет навчальної дисципліни. Етика як навчальна дисципліна передбачає: вивчення історії зародження та розвитку моралі, як специфічного способу відношення людини до дійсності з точки зору протиставлення добра та зла; джерел її походження, структурних складових; категоріального апарату; історії етичних вчень; актуальних проблем сучасного етичного знання, зокрема – прикладної етики. Естетика дає уяву про: становлення та розвиток чуттєвої культури людини, специфічне відношення та опанування людиною дійсності через призму понять - прекрасне та потворне, трагічне та комічне, героїчне, піднесене, низьке; елементи естетичної свідомості - почуття, потребу, смак, ідеал; різновиди естетичної діяльності, особливий акцент робиться на мистецтві, його зародженні, історичних закономірностях розвитку.

Мета навчальної дисципліни полягає в тому, щоб ознайомити студентів з основами таких видів філософського знання як етика та естетика, які становлять підвалину гуманітарного знання загалом і відіграють основоположну роль як у формуванні світоглядних засад особистості так і у виборі стратегії життєвої практики.

Завдання курсу передбачають: надання студентам необхідного рівня знань про сутність, структуру та функції моралі, а також закономірності чуттєвого опанування людиною навколишньої дійсності; сприяння усвідомленню значимості моралі як фундаментального контрольно-регулятивного механізму суспільного життя; формування уяви про необхідність культивування моральних та естетичних цінностей як основоположної умови розкриття сутнісних потенцій людського в людині; спонування до розвитку чуттєвості як опозиції байдужості; орієнтацію на пошук в історичному контексті моральних програм та власне продукування стратегії добродійного життя; вироблення здатності критичного судження смаку та застосування етичного інструментарію для діагностики як суспільної так і власної моральної практики.

Вимоги до знань та вмінь

Студент повинен знати:

- Предмет (історію його становлення та сутність) етики та естетики;
- Основні етапи історичного розвитку етики та естетики, типологію основних етичних та естетичних вчень;
- Основні теорії походження моралі, мистецтва;
- Сутність, структуру та функції моралі;
- Основні види прикладної етики;
- Специфіку проблематики етики туризму;

- Структуру естетичної свідомості та змістовне наповнення її основних елементів;
- Поняттєво-категоріальний апарат етики та естетики;
- Видову специфіку мистецтва;
- Художній образ, форму та зміст;
- Художні епохи та стиль у мистецтві;
- Історичні закономірності розвитку мистецтва.

Студент повинен вміти:

- Використовувати теоретичні знання, здобуті в процесі вивчення навчальної дисципліни, до аналізу та вирішення проблемних ситуацій моральної та естетичної практики;
- Формувати власну позицію щодо амбівалентних проблем сучасної прикладної етики;
- Виробляти стратегію професійної діяльності з урахуванням вимог етики туризму;
- Розрізняти значимі та псевдокультурні цінності сучасної художньої практики.

Місце навчальної дисципліни в структурно-логічній схемі спеціальності. Нормативна навчальна дисципліна «Етика та естетика» є складовою циклу професійної підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» усіх спеціальностей. Успішне викладання та засвоєння курсу «Етика та естетика» передбачає наявність у студентів базових знань з курсу «Філософія», «Історія зарубіжної та вітчизняної культури», «Культурологія», «Психологія», «Релігієзнавство», «Політологія», «Соціологія».

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Етика і естетика

I курс: Підготовка бакалаврів	Напрямок, спеціальність, освітньо – кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
<p>Кількість кредитів ECTS: 1,5 ТТ і ГГ</p> <p>Модулів : 1</p> <p>Змістових модулів : 2 Загальна кількість годин: ТТ, ГГ – 54</p> <p>Тижневих годин : ТТ, ГГ – 2</p> <p>Аудиторних годин: ТТ, ГГ – 30</p>	<p>Напрямок: 0504 –«Туризм»</p> <p>Спеціальність: 6.050400 «Туризм» 6.050400 «Готельне господарство»</p> <p>Термін навчання – 4 роки</p>	<p>Обов’язкова Рік підготовки: 2007 Семестр: I</p> <p>Лекції : ТТ, ГГ- 18 год.</p> <p>Семінари: ТТ, ГГ -12 год.</p> <p>Самостійна робота: ТТ, ГГ – 18 год.</p> <p>Індивідуальна робота ТТ, ГГ – 6 год.</p> <p>Вид контролю: ПМК</p>

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Навчальна дисципліна «Етика та естетика» оцінюється за модульною системою. Вона складається з 2 змістових модулів. Результати навчальної діяльності студентів оцінюються за **65 - бальною** шкалою за семестр.

Форми поточного контролю:

1. Відповідь на семінарському занятті – максимальна оцінка 10 балів;
2. Участь у дискусії - 2 - 5 балів;
3. Письмова модульна контрольна робота. – 10 балів;
4. Конспект першоджерела – 10 балів;
5. Індивідуальна домашня реферативна робота на задану тему – 10 балів;
6. ПМК - 15 балів.

Модульний контроль: 1 модульна контрольна робота та підсумковий модульний контроль.

Шкала відповідності:

За шкалою Університету (65 бальною системою)	Оцінка за національною шкалою		Оцінка за шкалою ECTS
65 -50	Відмінно	5	A Відмінно
49-45	Добре	4	B Добре (дуже добре)
44-40			C Добре
39-35	Задовільно	3	D Задовільно
35-30			E Задовільно (достатньо)
29 - 20	Незадовільно	2	FX Незадовільно з можливістю повторного складання
менше 20	Незадовільно	2	F Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
Тематичний план залікового кредиту
з дисципліни «Етика і естетика»

Назва теми модуля	Обсяг скорегованих годин за модульним навчальним планом	Лекції	Семінари	Самостійна робота	Індивідуальна робота	Форма контролю
1.Предмет етики	3	2		1		Тест
2.Основні етапи історичного розвитку етичної думки	5	2		3		Тест
3.Моральні програми провідних релігій світу.	3		2	1		Усне опит.
4.Провідні етичні концепції ХХ ст.	4		2	2		Усне опит.
5.Сутність, структура і функції моралі	4	2		2		Тест
6.Категорії етики	5	2	2	1		Усне опит.
7.Етика спілкування	3		2	1		Усне опит.
8.Прикладна етика Етика туризму	6	2	2	2		Усне опит.
						Письм. Робота з 1 по 8 теми
9.Предмет естетики	3	2		1		Тест
10.Естетична	3	2		1		Тест

діяльність та структура естетичної свідомості						
11. Категорії естетики	3		2	1		Усне опит.
12. Естетика як метатеорія мистецтва	3	2		1		Тест
13. Закономірності історичного розвитку мистецтва	3	2		1		Тест
Написання реферату	6				6	
Всього:	54	18	12	18	6	ПМК

Загальний обсяг – 54 год. (1,5 кредита)

У тому числі:

Аудиторних: 30 год.;

Лекцій – 18 год. ;

Семінарів – 12 год.;

Індивідуальна робота - 6 год.;

Самостійна робота – 18 год.

ТЕМАТИЧНО - ЗМІСТОВНА ЧАСТИНА КУРСУ

Змістовий модуль №1 «Етика»

Тема 1: Предмет етики

Соціокультурні та теоретичні умови виникнення етики як системи знання. Етимологія термінів «етика», «мораль», «моральність» та історія їх взаємозв'язку.

Предмет та специфіка етики. Універсальність та багатоманітність етичного знання.

Етика як «практична філософія». Зв'язок етики з філософією.

Структура етики як науки: історія етичних вчень та історія моральності, теорія моралі, нормативна етика, прикладна етика (біоетика, екологічна, господарська, політична етика, етика науки, етика бізнесу,

етика туризму, етика права, юридична етика та ін.). Прикладна та професійна етики. Взаємозв'язок та відмінності.

Основні завдання етики в емпіричній, теоретичній та прикладній галузях.

Етика і моральне виховання.

Тема 2: Моральні програми релігій світу

Мораль і релігія: основа взаємозв'язку.

Вчителі людства та основні положення їхніх моральних програм.

Конфуцій та його програма добродійного життя. Основні категорії етичного вчення Конфуція: «жень» (людинолюбство, гуманність, милосердя); «лі» (ритуал, обряд, етикет, церемонія); «сяо» (синівська шанобливість, відданість батькам); «чжен мін»

(виправлення імен), «вень» (вихованість, культурний зміст людського життя); «цзюнь- цзи» (благородний муж). Особливості етики Конфуція, її провідна мета.

Історія життя Будди та виникнення буддизму. Основні положення концепції життєвої програми в буддизмі. Чотири благородні істини: істина про страждання, істина про припинення страждань, істина про джерело страждань, істина про серединний шлях. Специфіка моральної програми буддизму.

Моральна парадигма християнства. Історико – культурні та ідейні детермінанти. Мойсей як - творець найдавнішого кодексу моральних вимог. Особливості Декалогу як нормативної програми. Справедливість - провідна ідея Декалогу. Ісус Христос та його етика любові. Від справедливості до милосердя.

Життєвий шлях Муххамеда. Соціально – історичний контекст зародження ісламу. Основна ідея етико-нормативної програми ісламу. Безумовна віра в Бога як передумова та гарантія індивідуального щастя та суспільної злагоди. Своєрідність етики Корана.

Тема 3: Основні етапи історичного розвитку етичної думки

Принципи систематизації етичних вчень: А) за джерелами походження моралі (виокремлюють натуралістичні, соціологічні, “антропологічні”, супранатуралістичні етичні теорії) Б) за змістом морального ідеалу (гедоністичні, евідемоністичні, утилітаристські, або прагматичні, перфекціоністські, “гуманістичні” етичні вчення).

Принцип періодизації етики - відповідність культурно-історичним епохам.

Рационально-логічне обґрунтування етичних проблем у грецькій філософській традиції (Демокрит, софісти, Сократ, Платон, Аристотель).

Етичні вчення епохи занепаду рабовласницького суспільства (Епікур, стоїцизм, скептицизм).

Етика середньовіччя. Християнське світобачення і проблеми етики. (Патристика - Тертулліан, Августин, Боецій; схоластика – Абеляр, Фома Аквінський; пізнє середньовіччя – Майстер Екхарт, етичний дуалізм народно-єретичних рухів).

Етика Нового часу: відправні точки та корінні проблеми (Дж. Бруно). Скептицизм як докорінна переорієнтація етичної теорії (М. Монтень). Розум як джерело суверенності морального суб'єкта (Декарт, Спіноза, Гоббс). Натуралістичний та пантеїстичний евідемонізм (Локк, Юм, Шейфтерсбері, Руссо).

Етичні системи класичної німецької філософії (Кант, Гегель, Фейєрбах).

Великі “песимісти” (А. Шопенгауер, Ф. Ніцше).

Етика російської релігійної філософії другої половини ХІХ – початку ХХ ст..) та її місце у світовій духовній культурі (В. Соловйов, М. Бердяєв).

Проблеми моралі у філософії в Україні другої половини ХІХ – поч. ХХ ст. (С.С. Гогоцький, П.І. Ліницький, М. О. Олесницький, П. Д. Юркевич).

Тема 4 : Провідні етичні концепції ХХ ст.

Ненасилля як етична проблема.

Історія постановки проблеми ненасилля. Ненасилля як домінантна тема релігій світу (джайнізм, християнство). Актуалізація ідеї ненасилля в концепції Л.М. Толстого «неспротиву злу силою». Практика ненасилля в ХХ ст. (М. Ганді, М.Л. Кінг).

Ненасилля та насилля: концептуальні виміри понять. Мораль та насилля – можливість обґрунтування. Ненасилля – основа нового світопорядку.

А. Швейцер: життєвий шлях та концепція «благоговіння перед життям». Основні положення концепції А. Швейцера. Віталізм етики А. Швейцера. Мораль як благоговіння перед життям у всіх його формах. Етика – основа культури.

Тема 5: Сутність моралі, її структура та функції

Сутність та походження моралі. Концепції походження моралі: натуралістичні (соціал-дарвінізм, еволюціонізм,); соціологічні (Т. Гоббс, Дж. С. Міль, марксизм, М. Вебер, Е. Дюркгейм, Ф. Ніцше, З. Фрейд), “антропологічні” (Демокріт, кіренаїки, Аристотель, Ж.-П.Сартр, Е. Фром); супранатуралістичні (Геракліт, Платон, Августин, Фома Аквінський, релігійно-філософська традиція в Росії та Україні, П. Тейяр де Шарден).

Первісні форми регулювання людської поведінки. Формування морального ставлення людини до інших через звичаї і нрави. Міф і ритуал як спосіб практичного утвердження моральних критеріїв та оцінок. Розпад родового та становлення класового суспільства як умови виокремлення моралі.

Мораль та інституційна регуляція. Специфіка моральної регуляції людських взаємин. Мораль і право.

Структура моралі. Моральна свідомість, моральна діяльність, моральні відносини – основні елементи моралі як цілісного соціального явища.

Суспільний та індивідуальний рівень існування структурних елементів моралі.

Функції моралі.

Регулятивна. Суб'єкт і об'єкт моральної регуляції. Оцінювання себе і навколишнього світу; самозобов'язування у моралі, взаємовідносини “Я-Ти”. “Я-спільність”, “Я – суспільство”.

Пізнавальна. Специфіка відображення і пізнання дійсності в моралі.

Виховна. Формування моральних установок та звичок, уяви про моральні заборони, стимулювання до усвідомленого вибору моральних орієнтирів.

Комунікативна. Гуманізація людського спілкування.

Гуманізуюча. Удосконалення людини засобами морального впливу.

Тема 6: Категорії етики та поняття моральної свідомості

Добро і зло як висхідні поняття моральної свідомості і категорії етичної науки. Зв'язок ідей морального добра з категорією блага. Історичні типи осмислення морального добра. Зміст категорії морального зла. Основні різновиди уявлень про зло в історії світової культури. Соціальне і моральне зло. Зло як відсутність добра. Проблема субстанційності зла.

Мораль і свобода волі. Значимість проблеми свободи волі в історії філософсько-етичної думки. Детермінізм та індетермінізм як способи обґрунтування свободи волі. Негативна та позитивна свобода волі. Свобода волі та моральна відповідальність людини. Фаталістичні та волюнтаристичні концепції людської активності. Моральний вибір як спосіб реалізації свободи людини. Ціннісні орієнтації як основа для морального самовизначення людини. Вчинок як першоелемент моральної діяльності. Вибір вчинків та відповідальність. Співвідношення мотиву та результату, мети та засобів їх втілення у моральній діяльності особи.

Справедливість як етична основа суспільної комунікації та моральнісна санкція суспільного співжиття. Основні етичні вчення про справедливість. Аристотель про зрівнюючу та розподільчу справедливість. Дж. Ролз та його теорія справедливості.

Обов'язок, відповідальність. Поняття морального обов'язку: суще і належне.

Сенс життя як фундаментальна особливість людського існування.

Проблема життя та смерті в контексті етико-історичних досліджень. Роль смисложиттєвих пошуків у становленні людської особистості. Система цінностей як детермінанта сенсу життя. Типові концепції обґрунтування сенсу життя (егоїзм, альтруїзм, конформізм, самоствердження і самопожертвування).

Життя і смерть як головні виміри людського буття. Ставлення до смерті як моральна проблема. Морально-правові аспекти евтаназії. Хоспіс як альтернатива евтаназії.

Щастя та шляхи його осмислення в етиці. Евдемонізм.

Сором і совість як категорії етики і контрольно-імперативні механізми моральної свідомості особистості. Совість як центральний чинник моральної самосвідомості людини.

Поняття честі та гідності як проєкції моральної цінності особи.

Тема 7 : Етика спілкування

Спілкування як фундаментальна особливість людського буття. Антропологічний, соціокультурний та моральний аспекти людського спілкування. Спілкування як самоствердження та посвята себе іншим. Історико-культурні виміри спілкування та зразки культури спілкування минулих епох.

Комунікативний поворот у філософії ХХ ст.. Зовнішня комунікативність та глибинне спілкування. Парадигма спілкування у сучасній культурі. Відкритість і замкненість, плюралізм, монологізм та діалогізм як характерні ознаки процесу спілкування. Діалогізм як основний принцип людського спілкування. Туризм як зразок діалогічного спілкування.

Моральні засади спілкування: толерантність, ввічливість, люб'язність, симпатія, тактовність.

Повага, співчуття, любов як моральні передумови спілкування. Повага як екзистенційно-моральний прояв налаштованості людини на спілкування та практична реалізація визнання гідності людини. Співчуття як екзистенційно-моральна парадигма входження у світ внутрішніх переживань іншої суб'єктивності. Любов як граничний принцип, що покладає абсолютний масштаб довіри, взаємності, довірливості та досконалий тип спілкування.

Проблема самотності як результат невдоволеної потреби у спілкуванні. Туризм як спосіб її подолання.

Товаришування, приятелювання, дружба. Феномен дружби в історико-культурних вимірах. Специфіка товариства в різних формах людської діяльності.

Поняття “сім’я” і “шлюб”. Історичні форми сім’ї та шлюбу: проміскуїтет, груповий шлюб, парний шлюб і парна сім’я, моногамний шлюб і моногамна сім’я. Авторитарні, демократичні та егалітарні принципи побудови взаємин у сім’ї. Сучасні тенденції еволюції сімейно-шлюбних відносин. Криза інституту сім’ї у сучасному світі. Етичний та правовий зміст проблеми сексуальних меншин.

Кохання і сім’я. Кохання як морально-змістовна форма статевих відносин.

Функції сім’ї: економічна, репродуктивна, комунікативна, культурно-виховна.

Тема 8: Прикладна етика: основні види та дилеми

Історія становлення прикладної етики, її сутність. Межовий та відкритий характер проблемного поля прикладної етики.

Прикладна та професійна етика. Прикладна та нормативна етика. Проблема статусу прикладної етики.

Види прикладної етики.

Біоетика (аборт, трансплантологія, генна інженерія, клонування, репродуктивні технології, евтаназія)

Етика права (етичний зміст презумпції невинуватості, право злочинця на обман, неправдиві свідчення та їх моральні наслідки, критерії справедливого суду, право судді на помилку, моральні критерії справедливого вироку, моральні обґрунтування мети та міри покарання, моральна прийнятність чи неприйнятність смертної кари).

Етика науки (відповідальність вченого за наслідки наукового пошуку, моральні «межі» наукового дослідження)

Політична етика (основні форми співвідношення понять мораль та політика, суспільні наслідки політики «поза мораллю»)

Етика бізнесу (проблема сумісності моралі та бізнесової діяльності, ціннісні основи бізнесу, бідність та багатство, соціальна відповідальність бізнесу)

Етика туризму та історія її становлення. Принципові засади та основні проблеми етики туризму. Завдання етики туризму.

Змістовий модуль №2 «Естетика»

Тема 9: Предмет естетики

Естетика - наука про естетичне освоєння людиною дійсності. Становлення термінології. Історія становлення предмета естетики. Формування предмета естетики в межах філософського знання.

Вироблення понятійного апарату. Естетика як самостійна наука. О. Баумгартен та утвердження естетики як теорії чуттєвого пізнання.

Естетика в структурі міжпредметних зв'язків. Естетика і філософія. Естетика і етика. Калокагатія як єдність “краси” і “добра”. Естетика і психологія. Людина як об'єкт естетико-психологічного аналізу.

Тема 10: Естетична діяльність та структура естетичної свідомості

Естетична діяльність: особливості, мета та види. Творчий потенціал людської праці. Генезис естетичної діяльності. Єдність суспільної форми і суспільного змісту праці. Праця репродуктивна і творча.

Людина і суспільні відносини як об'єкти естетичної діяльності. Людська особистість як естетичний феномен. “Оформлення” людського тіла та його суспільний зміст. Естетичний зміст тілесності. Косметика, прикраси, одяг як єдність утилітарного і естетичного. Мода як естетичне явище. Поведінка, дія, видовище, спілкування у системі суспільних практик.

Природа в структурі естетичної діяльності. Єдність природного і культурного у довіллі людини. Естетичні принципи формування штучного природного середовища. Туризм та естетична діяльність. Роль дизайну як виду естетичної діяльності у сфері готельного господарства.

Естетична діяльність і мистецтво. Мистецтво як самоцінна і самодостатня форма естетичної діяльності.

Специфіка і структура естетичної свідомості. Естетична діяльність і естетична свідомість.

Естетичне почуття. Соціальний зміст естетичного почуття. Роль фізичних почуттів у виникненні та розвитку естетичного почуття. Естетичне почуття як продукт інтелектуальної діяльності. Роль мистецтва у розвитку естетичного почуття.

Естетичний смак. Виникнення і становлення категорії “естетичний смак”. Естетичний смак як теоретична проблема. Художній смак та його зв'язок з естетичним. Природа суперечок про смаки.

Естетичний ідеал. Природа естетичного ідеалу. Регулятивна функція естетичного ідеалу. Чуттєва, емоційна форма естетичного ідеалу. Естетичний ідеал як зміст мистецтва. Ідеал як критерій естетичної оцінки.

Роль туризму у формуванні естетичної свідомості.

Тема 11: Категорії естетики

Місце категорій в естетичній теорії. Естетичне.

Категорії “гармонія” і “міра”. Міфологічне уявлення про гармонію. Хаос і гармонія. Античні теорії гармонії. Середньовічне вчення про

гармонію. Естетика Нового часу про гармонію. Проблема гармонії природи і людини.

“Прекрасне” і “потворне”. Античні мислителі про природу краси “Золотий перетин” – античний канон краси. Категорія “потворне” та її історичні модифікації.

“Піднесене”, “героїчне”, “низьке”. Співвідношення категорій “піднесене”, “героїчне”, “низьке”. Суспільний зміст героїчного. Герої та соціальні міфи. Категорія “низьке” в історії естетики.

“Трагічне” і “комічне”. Виникнення драматичного мистецтва. Катарсис, його естетична дія. Поняття історичної та особистої трагедії. Комічне і сміх. Комічне як усвідомлена свобода. Естетичні модифікації комічного.

Методологічна роль категорій естетики в художній творчості.

Тема 12 : Естетика як метатеорія мистецтва

Мистецтво: поняття і сутність. Історичні і соціальні умови виокремлення мистецтва від інших форм людської діяльності. Походження мистецтва як теоретична проблема.

Предмет мистецтва, художній образ, зміст і форма. Відображально-виражальна природа мистецтва.

Історична типологія мистецтва.. Основні поняття історичної типології: художня епоха, художній напрям або течія. Художній метод, художній стиль. Значення художньої спадкоємності, художньої традиції та художнього новаторства у художньому розвитку.

Видова специфіка мистецтва. Історична змінюваність форм і видів мистецтва.

Функції мистецтва.

Тема 13: Історичні закономірності художнього розвитку

Основні етапи розвитку мистецтва. Мистецтво первісної людини. Образне мислення та зображувально-наслідувальна діяльність доісторичної людини. Мистецтво епохи варварства. Мегалітичні споруди. Мистецтво кераміки. Орнаментика. Ритм як художній засіб. Метафора і міф.

Мистецтво Стародавнього світу. Виникнення цивілізацій і соціально-економічні передумови росту художнього виробництва. Видова диференціація мистецтва. Мистецтво країн Стародавнього Сходу. Давньогрецьке мистецтво. Мистецтво Стародавнього Риму.

Мистецтво середньовіччя. Культурно-світоглядні основи середньовічного мистецтва. Релігійно-художній канон. Романський стиль. Готичний стиль. Візантійський стиль.

Мистецтво епохи Відродження. Ренесансний міф про людину.
Література та образотворче мистецтво епохи Відродження.

Мистецтво Нового часу. Бароко, рококо, романтизм, реалізм.
Специфіка розвитку реалістичного мистецтва на межі ХІХ – ХХ ст..

Мистецтво ХХ–ХХІ ст. Соціалістичний реалізм, експресіонізм,
сюрреалізм, абстракціонізм, поп-арт. Постмодернізм.

Плани лекцій для студентів денної форми навчання

Тема 1. Лекція1: Предмет етики

1. Історія становлення етики та її предмет.
2. Етика як філософська наука.
3. Структура етичного знання.
4. Завдання етики.

Основна література :

1. Гусейнов А.А., Апресян Р.Г. Этика. Учебник.- М.,1998.- С. 9-28.
2. Малахов В. Етика. Курс лекцій: Навчальний посібник.- К.,2004.- С.15-40.
3. Мовчан В.С. Історія і теорія етики. Курс лекцій: Навчальний посібник.- Дрогобич, 2003.-С.11-26, 385-449.
4. Тофтул М.Г. Етика.- К., 2005.- С.7-27.
5. Швейцер А. Этическая проблема//Швейцер А. Благоговение перед жизнью.- М.,1992.- С.101-105.

Додаткова література:

1. Апель К.-О. Ситуація людини як етична проблема // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. Підручник.- К.,1999.-С.231-254.
2. Бакштановский В.И., Согомонов Ю.В. Прикладная этика: опыт университетского словаря. Учебное пособие.- Тюмень, 2001.
3. Бердяев Н.А. О назначении человека.- М.,1993.- С.20-37.
4. Гусейнов А.А. Об идее абсолютной морали // Вопросы философии.- 2003.- №3
5. Дробницкий О.Г. Понятие морали. Историко-критический очерк//Дробницкий О.Г. Моральная философия: Избранные труды/сост. Р.Г. Апресян.- М.: Гардарики, 2002.- С.11-344.
6. Кропоткин П.А. Этика.- М.,1991.- С.22-44.
7. Прикладная этика//История этических учений: Учебник/ Под ред. А.А. Гусейнова.-М.,2003.- С.761-765.
8. Философия и этика. Беседа с А.А. Гусейновым // Вопросы философии.- 2003.-№12.

Тема 3. Лекція 2: Історія етичної думки

1. Принципи періодизації та систематизації етичного знання.
2. Етичні системи епохи античності. Інтелектуальні виміри античної добродетельності.
3. Етика середньовіччя та Відродження: провідні ідеї та принципові відмінності.
4. Етика епохи Просвітництва та XIX ст.

Основна література:

1. Зеленкова И.Л., Беляева Е.В. Этика. - Минск., 2000.-С. 6-55.
2. Золотухина-Аболина Е.В. Современная этика: истоки и проблемы. Учебник для вузов.- Ростов н/ Д.,1998.- С.67-175.
3. Мовчан В.С. Історія і теорія етики. Курс лекцій: Навчальний посібник.- Дрогобич,2003.- С.43-215.
4. Некрасов А.И. Этика: Учебное пособие.- Харьков,2003.- С. 5 - 162.
5. Тофтул М.Г. Етика.,2005.- С.262-368.

Додаткова література:

1. Гусейнов А.А., Иррилитц Р.Г. Краткая история этики.-М.,1987.
2. Иванов В.Г. История этики Древнего мира.- СПб.,1997.
3. Иванов В.Г. История этики средних веков.-Л.,1984.
4. История этических учений: Учебник / Под редакцией А. Гусейнова.- М.,2003.
5. Майоров Г.Г. Этика в средние века.-М.,1996.
6. Малявин В. Конфуций.-М.,1992.

Тема 5. Лекція 3: Сутність моралі, її структура та функції

1. Сутність та походження моралі.
2. Первісні форми регулювання людської поведінки.
3. Мораль та інституційна регуляція.
4. Структура моралі.
5. Функції моралі.

Основна література:

1. Зеленкова И.Л., Беляева Е.В. Этика.-Минск., 2000.-С.94-101.
2. Малахов В. Етика. Навчальний посібник.- К.,2004.- С. 41—58.
3. Мовчан В.С. Історія і теорія етики. Курс лекцій: Навчальний посібник.- Дрогобич,2003.-С.217-277.
4. Тофтул М.Г. Етика.-К.,2005.-С.76-154.

Додаткова література:

1. Гусейнов А.А. Золотое правило нравственности.- М.,1998.
2. Дробницкий О.Г. Понятие морали: историко-критический очерк.- М.,1974.
3. Дробницкий О.Г. Проблемы нравственности.- М.,1977.
4. Етос і мораль у сучасному світі.- К.,2004.

5. Зыбковец В.Ф. Происхождение нравственности.- М.,1974.
6. Моральное сознание: элементы, формы, особенности. – М., 1974.
7. Социальная сущность и функции нравственности. – М., 1975.
8. Структура морали / Под ред. Л.М. Архангельского. – Свердловск, 1970.
9. Титаренко А.И. Структуры нравственного сознания: опыт этико-философского исследования. – М., 1974.

Тема 6. Лекція 4 : Категорії етики та поняття моральної свідомості

1. Добро і зло як висхідні поняття моральної свідомості і категорії етичної науки.
2. Мораль і свобода волі. Вибір. Вчинок: мотив, мета, засіб, результат.
3. Справедливість як етична основа суспільної комунікації та моральнісна санкція суспільного співжиття.
4. Поняття морального обов'язку: суще і належне.
5. Відповідальність як міра усвідомленості обов'язку.

Основна література:

1. Гусейнов А.А., Апресян Р.Г. Этика.- М.,1998.-С.241-265.
2. Зеленкова И.Л., Беляева Е.В. Этика.- Минск., 2000.-С.102-138.
3. Золотухина –Аболина Е.В. Современная этика: истоки и проблемы. Учебник для вузов.- Ростов н./ Д.,1998.- С.176-211, 250-288.
4. Малахов В. Этика. Курс лекцій: Навчальний посібник.- К.,2004.- С.124-258.
5. Мовчан В.С. Історія і теорія етики. Курс лекцій: Навчальний посібник.- Дрогобич,2003.-С.337-383.
6. Тофтул М.Г. Этика.- К., 2005.- С.28-75.

Додаткова література:

1. Йонас.Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації.-К.,2001.
2. Москалькова Т.Н. Противодействие злу в русской религиозной философии.- М.,1999.
3. Ролз Д. Теория справедливости.-К.,2001.
4. Скрипник В.С. Моральное зло в истории этики и культуры.- М.,1992.

Тема 8. Лекція 5: Етика туризму

- 1.Сутність етичного виміру туризму.
- 2.До історії становлення етики туризму.
- 3.Основні проблеми етики туризму.
- 4.Принципові засади етики туризму.
- 5.Завдання етики туризму.

Основна література:

1. Глобальный этический кодекс туриста//Правове регулювання туристичної діяльності в Україні.- К.,2002.- С.89-97.
2. Левицька О.І. Етика туризму//Філософія туризму: Навчальний посібник.- К.,2004.- С. 66-79.
3. Малахов В.А. Моральний та екзистенційний вимір туризму // Всеукраїнський круглий стіл «Філософія туризму».- К.,2002.
4. Пазенок В.С. Альтернативный туризм: концепция и практика // Гостиничный и ресторанный бизнес.- 2005.- №4.
5. Пазенок В.С. Феномен туризма: «человеческое измерение» // Гостиничный и ресторанный бизнес.- 2001.- №1.
6. Попович М.В. Туризм як феномен культури// Всеукраїнський круглий стіл «Філософія туризму».- К.,2002.

Додаткова література:

1. Гагская декларация по туризму. Гаага, 14 апреля 1989 // Правове регулювання туристичної діяльності в Україні.- К.,2002.- С.63 - 68.
2. Державна програма розвитку туризму на 2002-2019 роки. Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2002 року № 583//Правове регулювання туристичної діяльності в Україні. - К.,2002.- С.32 - 39.
3. Документ Акапулько. Акапулько (Мексика) 21-27 августа 1982 года//Правове регулювання туристичної діяльності в Україні.- К.,2002.- С. 57-63.
4. Кодекс туриста (Извлечение)//Правове регулювання туристичної діяльності в Україні. - К.,2002.- С. 86-87.
5. Конкретные выводы и рекомендации. Приложение к Гагской декларации по туризму//Правове регулювання туристичної діяльності в Україні.- К.,2002.- С.68-79.
6. Манильская Декларация по мировому туризму//Правове регулювання туристичної діяльності в Україні.- К.,2002.- С.53-57.
7. Манильская декларация по социальному воздействию туризма//Правове регулювання туристичної діяльності в Україні. - К.,2002.-С. 84-87.
8. Монреальская декларация « к гуманному и социальному видению туризма//Правове регулювання туристичної діяльності в Україні. - К.,2002. С.80-84.
9. Хартия туризма//Правове регулювання туристичної діяльності в Україні. - К.,2002.- С. 87-89.
- 10.Квартальнов В.А. Социальный туризм//Квартальнов В.А.Туризм: теория и практика: Избранные труды в 5-ти Т.- Т.2.- М.,1998.
- 11.Філософія туризму : Навчальний посібник.- К.,2004.- 265 с.
- 12.Франжіалі Ф. Тенденції розвитку міжнародного туризму.- К.,2002

Тема 9. Лекція 6: Предмет естетики

1. Визначення предмета естетики.
2. Етапи історичного становлення естетики як науки.
3. Естетика в структурі міжпредметних зв'язків.
4. Естетика як теорія естетичної діяльності.

Основна література :

1. Естетика: Підручник/Л.Т. Левчук, В.І. Панченко, О.І. Оніщенко, Д.Ю. Кучерюк.- К.,2005.- С.6-29.
2. Левчук Л.Т. , Оніщенко О.І. Основи естетики.- К.,2006.- С.9-82.
3. Эстетика. Учебное пособие/Под ред. В.А. Лозового.- Сумы, 1999.-С.4-13.
4. Эстетика: Учеб. пособие для вузов//Научный редактор А.А. Радугин.- М.,1998.- С.10-23.

Додаткова література:

1. Борев Ю. Эстетика.- М.,1988.-С.8-20.
2. Бычков В.В. Эстетика.- М.,2005.- С.11-154.
3. Выхлецов Г.П. Эстетика в системе философского знания.-Л.,1984.
4. Гулыга А.В. Принципы эстетики.- М.,1987.
5. Еренгросс Б. Незвичайна наука естетика.К.,1982.
6. Каган М.С. Эстетика как философская наука.- СПб.,1997.- С.33-42.
7. Кривцун О.А. Эстетика.-М.1998.-С.6-18.
8. Мітіна В.О. Естетика і мистецтво. Навчальний посібник.-К.,2003.- С.5-14.
9. Овсянников М.Ф. Эстетика в прошлом, настоящем и будущем.- М.,1988.
10. Юхимик Ю.В. Мімезис: естетико-мистецтвознавчий аналіз засадничого принципу класичного мистецтва.- К.,2005.

Тема 10. Лекція 7: Естетична діяльність та структура естетичної свідомості

1. Естетична діяльність та її форми.
2. Специфіка і структура естетичної свідомості:
  - А) Естетичне почуття
  - Б) Естетичний смак
  - В) Естетичний ідеал.
3. Роль туризму у формуванні естетичної свідомості.

Основна література:

1. Естетика: Підручник/Л.Т. Левчук, В.І. Панченко, О.І. Оніщенко, Д.Ю. Кучерюк.- К.,2005.- С.30-66.
2. Левчук Л.Т. , Оніщенко О.І. Основи естетики.- К.,2006.- С.83-98.
3. Эстетика. Учебное пособие/Под ред. В.А. Лозового.- Сумы, 1999.-С.86-96.

4. Естетика: Учеб. Пособие для вузов//Научный редактор А.А. Радугин.- М.,1998.-С.123-137.

Додаткова література:

1. Иванов В.П. Практика та естетична свідомість.- К.,1971.
2. Иванов В.П. Человеческая деятельность – познание – искусство.- К.,1977.
3. Каган М.С. Эстетика как философская наука.- СПб.,1997.-С.187-190.
4. Канарский А.С. Диалектика эстетического процесса. Генезис чувственной культуры.- К.,1982
5. Канарский А.С. Диалектика эстетического как теория чувственного познания.- К.,1974
6. Рытикова Л.А. Эстетическое сознание: сущность и специфика.- М.,1985.
7. Татаркевич В. Історія шести понять.- К.,2001.- С.142-204.
8. Худушин Ф.С. Эстетический идеал.- М.,1985.
9. Шопенгауэр А. Основне идеи эстетики//Шопенгауэр А. Избранные произведения.- М.,1992.- С.413-475.
10. Яковлев Е.Г. Эстетический вкус как категория эстетики.- М.,1986.
11. Яструбова Н.А. Формирование эстетического идеала.- М.,1977.

Тема 12. Лекція 8: Естетика як метатеорія мистецтва

1. Проблема походження мистецтва.
2. Предмет мистецтва, художній образ, зміст і форма.
3. Стил та художній метод.
4. Види мистецтва.
5. Функції мистецтва.

Основна література:

1. Эстетика: Підручник/Л.Т. Левчук, В.І. Панченко, О.І. Оніщенко, Д.Ю. Кучерюк.- К.,2005.- С.105-169, 197- 225.
2. Левчук Л.Т. , Оніщенко О.І. Основи естетики.- К.,2006.- С.142-162.

Додаткова література:

1. Базен Ж. История истории искусства.- М.,1995.
2. Леонардо да Винчи. Суждения.- М.,1999.
3. Лессинг Г. Лаокоон, или о границах живописи и поэзии.- М.,1957.
4. Мізіна Л.Б. Естетична інтерпретація історії мистецтва: сучасне бачення.- Луганськ, 2006.
5. Панченко В.І. Мистецтво в контексті культури.-К.,1998.
6. Столяр А.Д. Происхождение изобразительного искусства.- М.,1985.

Тема 13. Лекція 9: Історичні закономірності художнього розвитку

1. Історична типологія мистецтва.
2. Мистецтво первісної людини.

3. Мистецтво античності та доби середньовіччя.
4. Мистецтво епохи Відродження.
5. Мистецтво Нового часу.
6. Мистецтво ХХ ст..

Основна література:

1. Естетика: Підручник/Л.Т. Левчук, В.І. Панченко, О.І. Оніщенко, Д.Ю. Кучерюк.- К.,2005.- С.265-307.
2. Левчук Л.Т. , Оніщенко О.І. Основи естетики.- К.,2006.- С.139-141.
3. Эстетика. Учебное пособие/Под ред. В.А. Лозового.- Сумы, 1999.- С.175-195

Додаткова література:

1. Борев Ю. Эстетика.-М.,1988.-С.356-401.
2. Борев Ю.Б. Художественные эпохи и направления в искусстве прошлого.- М.,1988.
3. История культуры стран Западной Европы в эпоху Возрождения.- М.,1999.
4. Мазепа В.І. Філософія мистецтва//Мазепа В.І. Культуроцентризм світогляду І.Франка.- К.,2004.-С.127-224.
5. Овсянников М.Ф. История эстетической мысли.- М.,1978.
6. Померанцева Н.А. Эстетические основы искусства Древнего Египта,- М.,1985.
7. Семашко О.М. Соціологія мистецтва.- К.,2004.
8. Социальные функции искусства и его видов.- М.,1980.
9. Худушин Ф.С. Эстетический идеал.- М.,1985.

Плани лекцій для студентів заочної форми навчання

Тема 1,3. Лекція 1: Предмет етики та основні етапи її становлення

1. Предмет етики.
2. Етика як філософська наука. Структура етичного знання.
3. Основні етапи історичного розвитку етики як науки.

Література:

1. Гусейнов А.А., Апресян Р.Г. Этика. Учебник.- М.,1998.- С. 9-28.
2. Малахов В. Етика. Курс лекцій: Навчальний посібник.- К.,2004.- С.15-40.
3. Мовчан В.С. Історія і теорія етики. Курс лекцій: Навчальний посібник.- Дрогобич, 2003.-С.11-26, 385-449.
4. Тофтул М.Г. Етика.- К., 2005.- С.7-27,262-368.

Тема 5, 6. Лекція 2: Сутність та структура моралі. Категорії етики

1. Сутність моралі.
2. Структура моралі.
3. Функції моралі.
4. Основні категорії етики.

Література:

1. Гусейнов А.А. , Апресян Р.Г. Этика.- М.,1998.- С. 261- 265, 295-307.
2. Малахов В. Етика. Навчальний посібник.- К.,2004.- С. 41—58, 150-182, 209-258.
3. Тофтул М.Г. Етика.-К.,2005.-С. 28-154.

Тема 9,10, 11 : Лекція 3: Предмет естетики

1. Історія становлення естетики як науки.
2. Види естетичної діяльності.
3. Структура естетичної свідомості.
4. Категорії естетики.

Література:

1. Естетика: Підручник / Л.Т. Левчук, В.І. Панченко, О.І. Оніщенко, Д.Ю. Кучерюк.- К.,2005.- С.6-104.
2. Левчук Л.Т. , Оніщенко О.І. Основи естетики.- К.,2006.- С.9-121.

Тема 12,13, Лекція 4: Естетика і мистецтво

1. Проблема походження мистецтва.
2. Предмет мистецтва, художній образ, зміст, форма, стиль та художній метод.
3. Види та функції мистецтва.
4. Основні закономірності художнього розвитку.

Література:

1. Естетика: Підручник / Л.Т. Левчук, В.І. Панченко, О.І. Оніщенко, Д.Ю. Кучерюк.- К.,2005.- С.105-169, 197- 225, 265-307.
2. Левчук Л.Т., Оніщенко О.І. Основи естетики.- К.,2006.- С. 139-162.

Плани семінарських занять для студентів денної форми навчання

Тема 2. Семінар 1: Моральні програми релігій світу

1. Етика ритуалу Конфуція.
2. Буддійська інтерпретація морального виміру людського життя.
3. Моральна парадигма християнства: витоки та сутність.
4. Своєрідність етики Корана.

Основна література:

1. Гусейнов А.А., Апресян Р.Г. Этика,- М.,1998.- С.41-109.
2. Тофтул М.Г. Етика.-К.,2005.- С.243- 261.

Додаткова література:

1. Бонгард-Левин Г.М., Герасимов А.В. Мудрецы и философы Древней Индии. - М., 1975.
2. Буланже П.А. Будда и Конфуций. Жизнь и учение. - М., 1982.
3. Васильев Л.С. История религий Востока. - М., 1998.
4. Гачев Г.Д. Образы Индии: опыт экзистенциальной культурологии. – М., 1993.
5. Грюнебаум Г.Э. Классический ислам. - М.,1998.- С.26-48.
6. Малявин В. Конфуций.- М.,1992.
7. Панова В.Ф., Вахтин Ю.Б. Жизнь Мухаммеда.- М.: Политиздат, 1990,- 495 с.

Тема4. Семінар 2: Провідні етичні концепції ХХ ст.

1. Идея ненасилля – основа нового світопорядку (Л. Толстой, М. Ганді, М.Л. Кінг).
2. Концепція «благоговіння перед життям» (А. Швейцер).

Основна література:

1. Ганди М. Сатьяграха // Ненасилие: философия, этика, политика.- М.,1993.-С.167-174.
2. Гусейнов А.А., Апресян Р.Г. Этика.- М.,1998.- С.190-223, 443-460.
3. Кинг М.Л. Паломничество к ненасилию//Этическая мысль: Научно-публицистические чтения. 1991/общ. ред. Гусейнова А.А..- М.,1992.- С.168-181.
4. Пидлуцкий О. Махатма Ганди: Босоногий победитель империи // Зеркало недели - 26 ноября 2005.-С. 20.
5. Толстой Л.Н. Не убий никого//Этическая мысль: Науч.-публицистические чтения.1991/Общ. ред. А.А. Гусейнова.- М.,1992.- С.154-167.
6. Швейцер А. Культура и этика//Швейцер А. Благоговение перед жизнью.- М.,1991.- 210-240.

Додаткова література:

1. Л.Н. Толстой и традиция ненасилия в ХХ столетии.- М.,1996.
2. Ненасилие: философия, этика, политика.- М.,1993.
3. Опыт ненасилия в ХХ ст.: социально-этические очерки.- М.,1996.
4. Степин В.С. Перспективы цивилизации: от культа силы к диалогу и согласию//Этическая мысль: Науч.-публицистические чтения.1991/Общ. ред. А.А. Гусейнова.- М.,1992.- С.182-199.

Тема 6. Семінар 3: Категорії етики

1. Сенс життя як фундаментальна особливість людського існування.
2. Щастя та шляхи його осмислення в етиці.
3. Совість і сором як контрольно-імперативні механізми моральної свідомості особистості.
4. Честь і гідність як проекція моральної цінності особи.

Основна література:

1. Малахов В. Етика.- К.,2004.- С. 150-182, 209-258.
2. Гусейнов А.А. , Апресян Р.Г. Этика.- М.,1998.- С. 261- 265, 295-307.
3. Мовчан В.С. Історія і теорія етики.- Дрогобич, 2003.-С. 337-383.
4. Тофтул М.Г. Етика.-К., 2005.- С.28-75.

Додаткова література:

1. Бербешкина З.А. Совесть как этическая категория.-М.,1986.
2. Дробницкий О.Г. Проблема совести в моральной философии//Проблемы нравственности.- М.,1977.-С.165-182.
3. Малахов В. Стыд (Философско-этический очерк).- М.,1989.
4. Милтс А.А. Совесть//Этическая мысль: Науч.-публицистические чтения.1991/Общ. Ред. А.А. Гусейнова.- М.,1992.-С.274-283.
5. Мыслители разных эпох о совести//Этическая мысль: Науч.-публицистические чтения.1991/Общ. Ред. А.А. Гусейнова.- М.,1992.- С.284-293.
6. Роменец В.А. Жизнь и смерть: постижение разумом и верой.- К.,2003.
7. Татаркевич В.О. О счастье и совершенстве человека.- М.,1981.
8. Трубников Н.Н. О смысле жизни и смерти.- М.,1996.
9. Франк С.Л. Смысл жизни//Франк С.Л. Духовные основы общества.- М.,1992.- С.147-216.

Тема 7. Семінар 4 : Етика спілкування

1. Спілкування як фундаментальна властивість людського життя.
2. Повага, співчуття, милосердя, толерантність як моральні передумови спілкування.
3. Моральні цінності дружби та любові, кохання та сім'ї:
  - А) дружба любов, кохання в історико-культурних вимірах;
  - Б) історичні форми шлюбу та сім'ї;
  - В) криза інституту сім'ї в сучасному світі;

Основна література:

Малахов В.А. Етика.-К.,2004.-С.306 -358.

Додаткова література:

1. Гильдебранд, Дитрих фон Метафизика любви. - Спб.: Алетея, Ступени, 1999.
2. Домострой.- М.,1990.
3. Женщина, брак и семья до начала нового времени.- М.,1993.-С.62-78.

4. Каган М.С. Мир общения: Проблема межсубъектных отношений.- М.,1988.
5. Кон И.С. Дружба. Этико – психологический очерк.- М.,1991.
6. Малахов В. Етика спілкування.-К.,2006.
7. Малахов В.А. Уязвимость любви.- К.: Дух и лит-ра, 2005.
8. Мир и эрос. Антология философских текстов о любви.- М.,1991.
9. Пушкарева Н.Л. Русская женщина в семье и обществе X-XX вв.: этапы истории//Этнографическое образование. - 1994.- №5.
- 10.Пушкарева Н.Л. Женщины древней Руси.-М.,1989.
- 11.Пушкарева Н.. Семья, женщина, сексуальная этика в православии и католицизме: перспективы сравнительного подхода//Этнографическое обозрение.- 1995.- №3.-С.56-70.
- 12.Пчелов Е.В. Скандинавская женщина в сагах и русская княгиня в летописях//Национальный эрос в культуре.-М.,1995.
- 13.Райх В. Сексуальная революция.-СПб.,М.,1997.
- 14.Рассел. Б. Брак и мораль,- М.,2004.
- 15.Семенов Ю.И. Происхождение брака и семьи.- М.,1974.
- 16.Человек в кругу семьи: Очерки по истории частной жизни в Европе до начала нового времени/Под ред. Ю.Л. Бессмертного.- М.: РГГУ, 1996.
- 17.Фромм Э. Искусство любить//Фромм Э. Душа человека.- М.,1992
- 18.Хамитов Н.В. Философия одиночества: Одиночество женское и мужское.- К.,1995.
- 19.Юности честное зерцало.- М.,1990.

Тема 8. Семінар 5: Прикладна етика

1. Біоетика (аборт, трансплантологія, генна інженерія, клонування, репродуктивні технології, евтаназія).
2. Етика бізнесу (проблема сумісності моралі та бізнесової діяльності, ціннісні основи бізнесу, бідність та багатство, соціальна відповідальність бізнесу).
3. Етика науки (відповідальність вченого за наслідки наукового пошуку, моральні «межі» наукового дослідження).
3. Політична етика (сумісність понять мораль та політика, суспільні наслідки політики «поза мораллю»).

Основна література:

1. Тофтул М.Г. Етика.-К.,2005.- С.172-227.
2. Назаров В.Н. Прикладная этика.- М., 2005.- С.124-195, 229-233.

Додаткова література:

1. Вековщина С.В. Кулиниченко В. Л. Биоэтика: начала и основания (Философско-методологический анализ.- К.:Сфера, 2002.
2. Мишаткина Т.В., Денисова С.Д., Яскевич Я.С. Биомедицинская этика: учебное пособие.- Мн.,2003.

3. Мораль в политике. Хрестоматия.- М.: КДУ: Изд-во МГУ, 2004.
4. Пазенок В.С. Методологічні засади біоетики//Другий національний конгрес з біоетики з міжнародною участю 29 вересня – 2 жовтня 2004 року, Київ, Україна.- К.,2004.- С.28-30.
5. Политическая и экономическая этика.- М.,2001.
6. Поттер В.Р. Биоэтика – мост в будущее.- К.,2002.
7. Сутор Б. Малая политическая этика//Политическая и экономическая этика,- М.: ФАИР - ПРЕСС, 2001.
8. Де Джордж Р.Т. Деловая этика.Т.1- СПб., М.,-2001.

Тема 11. Семінар 6: Основні естетичні категорії

1. Категорії “гармонія” і “міра”.
2. “Прекрасне” і “потворне”.
3. “Трагічне” і “комічне”.
4. “Піднесене”, “героїчне”, “низьке”.
5. Методологічна роль категорій естетики в художній творчості.

Основна література:

1. Эстетика: Підручник/Л.Т. Левчук, В.І. Панченко, О.І. Оніщенко, Д.Ю. Кучерюк.- К.,2005.- С.67- 104.
2. Левчук Л.Т. , Оніщенко О.І. Основи естетики.- К.,2006.- С.99-121.
3. Эстетика. Учебное пособие/Под ред. В.А. Лозового.- Сумы, 1999.-С.74-85.
4. Эстетика: Учеб. пособие для вузов//Научный редактор
5. А.А. Радугин.- М.,1998.-С.109-122.

Додаткова література:

1. Бахтин М.М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса.- М.,1965.
2. Борев Ю. Эстетика.- М.,1988.-С.37-93.
3. Бычков В.В. Малая история византийской эстетики.-К.,1991.
4. Бычков В.В. Эстетика.- М.,2005.- С.181-243.
5. Каган М.С. Эстетика как философская наука.-СПб.,1997.-С.146-184.
6. Лосев А.Ф., Шестаков В.П. История эстетических категорий.-М.,1965.
7. Шефтсбери. Эстетические опыты.- М.,1975.
8. Эстетика немецких романтиков.- М.,1987.

Питання та завдання для самостійного контролю знань

Тема1. Предмет етики

1. Що означає давньогрецький термін «ethos» ?
2. Які соціокультурні та теоретичні умови виникнення етики як самостійної системи знання ?

3. Що є предметом етики?
4. Розкажіть історію походження термінів етика та мораль, моральність.
5. Чому етику відносять до системи філософського знання? Наведіть аргументи на користь підтвердження філософського статусу етики.
6. Що означає «сфера дійсного» та «сфера належного», як вони співвідносяться з мораллю та моральністю?
7. З яких структурних елементів складається система етичного знання.
8. Сформулюйте завдання етики.

Тема 2. Моральні програми релігій світу

1. Які аргументи Ви висловили б на користь взаємозв'язку релігії та моралі?
2. Назвіть вчителів людства. В чому полягає, на Вашу думку, їхня роль в історичному поступі народів світу?
3. Назвіть та охарактеризуйте основні положення етики Конфуція?
4. Яку мету поклала етична програма Конфуція?
5. Назвіть чотири основні істини Будди.
6. Яка, на Вашу думку, з чотирьох буддійських істин співпадає з моральними зусиллями людини?
7. Як співвідносяться між собою Нагорна проповідь Ісуса Христа та Декалог Мойсея?
8. В чому полягає зміст християнської любові? Який зміст вкладено у вимогу « люби власних ворогів » ?
9. В чому полягає своєрідність етико - нормативної програми Мухаммеда на відміну від етико-нормативної програми Ісуса Христа?

Тема 3. Основні етапи історичного розвитку етичної думки

1. Назвіть принципи періодизації та систематизації етики як науки.
2. Розкажіть про внесок Сократа в теоретичне осмислення моральної проблематики.
3. В чому вбачала своє основне завдання антична етика ?
4. Які добродієвності людської вдачі були найшанованішими в античну добу?
5. Охарактеризуйте основні етичні вчення античної епохи.
6. В чому полягала провідна ідея християнської етики Середньовіччя ?
7. Назвіть основних теоретиків християнської середньовічної етики та їхні основні здобутки.
8. Яку етичну традицію репрезентувала етика епохи Відродження?
9. В чому полягали основні ідеї етики епохи Відродження?
10. Яку корінну проблему вирішувала етика Нового часу?
11. Розкрийте сутність категоричного імперативу І. Канта.
12. В чому полягала докорінна відмінність етичних пошуків.

А. Шопенгауера та Ф. Ніцше від їхніх попередників.

Тема 4. Провідні етичні концепції ХХ ст.

1. Чому ненасилля входить до переліку етичних проблем?
2. Коли в історії людської думки було вперше сформульовано ідею ненасилля? Який історичний шлях її розвитку?
3. Які соціокультурні та теоретичні умови актуалізації проблеми ненасилля на початку ХХ ст..?
4. Охарактеризуйте сутність концепції «неспротиву злу силою» Л.М. Толстого.
5. Розкрийте спільність ідейних витоків та способів ненасильницької боротьби М. Ганді та М. Л. Кінга.
6. В чому полягає зміст концепції А. Швейцера «благоговіння перед життям»?
7. Чому етику А. Швейцера називають віталістською?
8. Що, на думку А. Швейцера, є основою функціонування культури?

Тема 5. Сутність, структура та функції моралі

1. Розкрийте зміст поняття «мораль».
2. Охарактеризуйте наявні в етиці концепції щодо пояснення походження моралі.
3. Які первісні форми регулювання людської поведінки Ви знаєте?
4. Як пов'язані між собою мораль та право?
5. Поясніть як Ви розумієте інституційну регуляцію та позаінституційну регуляцію міжлюдських стосунків?
6. Назвіть структурні елементи моральної свідомості.
7. Які складові моральної діяльності?
8. Що є домінантним у визначенні моральної значимості вчинку: мотив, мета, засіб, результат?
9. Охарактеризуйте основні підвалини моральних відносин.
10. Які Ви знаєте моральні принципи?
11. Що таке ригоризм?
12. Розкрийте зміст функцій моралі. Яка функція моралі, на Ваш погляд, є головною?
13. Чи змінюється значимість функцій моралі в процесі історичного поступу людства?

Тема 6. Категорії етики

1. Чому добро називають провідною ідеєю моральної свідомості?
2. В чому полягає взаємозв'язок між поняттям добра та зла?
3. Чи можна бажати зла заради самого зла?
4. Обґрунтуйте особливу роль поняття «свобода волі» для моральної свідомості людини.

5. Який елемент морального вчинку відіграє основоположну роль: мотив, мета, засіб, результат?
6. Чому справедливість вважають основою суспільної комунікації?
7. Поміркуйте: відповідальність – це шлях до обмеження власної свободи чи навпаки - до її розширення? Обґрунтуйте свою точку зору.
8. Поміркуйте, чому людина приречена на пошуки сенсу життя?
9. В чому, на Вашу думку, полягає щастя людини?
10. Розкрийте відмінності у механізмі дії сорому та совісті?
11. В чому проявляється рівність людей, у честі чи гідності? Обґрунтуйте.

Тема 7. Етика спілкування

1. Розкрийте конститутивну роль спілкування у житті людини.
2. Які принципові засади спілкування Ви знаєте?
3. Чи може, на Вашу думку, спілкуватися людина з природою, мистецтвом? Відповідь обґрунтуйте.
4. Чи має толерантність межі? Якщо так, то якими критеріями вони визначаються?
5. Милосердя та співчуття. Розкрийте їхні особливості та вкажіть на відмінності.
6. Повага – це «кредит» яким ми наділяємо співбесідника чи його невід'ємне право?
7. Чим пояснюється зростання самотності у сучасному, перенасиченому інформаційними зв'язками, світі?
8. В чому, на Вашу думку, полягають причини, кризи інституту сім'ї?
9. Яка функція сім'ї, на Ваш погляд, є домінантною у сучасному світі?

Тема 8. Прикладна етика

1. Коли виникає прикладна етика? Які теоретичні та суспільні чинники її виникнення?
2. Що є предметом прикладної етики?
3. Які існують види прикладної етики?
4. Охарактеризуйте основні проблеми
  - А) біоетики
  - Б) етики науки
  - В) етики бізнесу
  - Г) етики права
  - Д) політичної етики
  - Е) етики туризму
5. В чому полягає межовий характер та відкритість проблем прикладної етики?

Тема 9. Предмет естетики

1. Що вивчає естетика ?
2. Охарактеризуйте основні етапи становлення естетики як науки.
3. Розкрийте еволюцію проблематики та термінології естетики.
4. Поясніть міжпредметні зв'язки естетики з філософією, етикою, психологією, технічними науками.
5. Поясніть значення термінів «метемпсихоз», «катарсис», «калокагатія», «мімезис».

Тема 10. Естетична діяльність та структура естетичної свідомості

1. В чому полягає сутність та специфіка естетичної діяльності ?
2. Що, на Вашу думку, виступає об'єктом естетичної діяльності ?
3. Чому мода є формою естетичної діяльності?
4. В чому полягає своєрідна особливість мистецтва як виду естетичної діяльності?
5. Охарактеризуйте структурні компоненти естетичної свідомості.
6. Як здійснюється процес пробудження естетичного почуття у людини?
7. Розкрийте сутність понять «естетичний смак» та «художній смак». В чому полягає їхня відмінність?
8. Розкрийте функціональне призначення естетичного ідеалу.
9. Поясніть роль туризму у формуванні естетичної свідомості.

Тема 11. Категорії естетики

1. Розкрийте сутність категорії «естетичне».
2. Як пов'язані між собою категорія «міри» та категорія «гармонії»
3. Поясніть зміст категорії «прекрасне».
4. Як співвідносяться між собою поняття « краса», «прекрасне», «ідеал» ?
5. Поясніть зв'язок між уявленням про прекрасне та соціокультурними традиціями. Проілюструйте свою відповідь.
6. Трагічне та «драматичне». В чому їхня подібність та відмінність?
7. Як ви розумієте вислів «оптимістична трагедія» ?
8. Які форми комічного Ви знаєте?
9. В чому полягає позитивний потенціал комічного ?

Тема 12. Естетика як метатеорія мистецтва

1. У чому полягає сутність мистецтва?
2. Охарактеризуйте основні концепції щодо походження мистецтва.
3. Що є предметом мистецтва?
4. Поясніть динаміку понять: мімезис – відображення – вираження.
5. Як визначається художній образ у мистецтві?

6. Які критерії визначення художності змісту та форми?
7. Які основні ознаки стилю в мистецтві?
8. Охарактеризуйте специфіку основних видів мистецтва.
9. Поясніть функції мистецтва.

Тема 13. Історичні закономірності художнього розвитку

1. На чому ґрунтується періодизація етапів художнього розвитку?
2. Які провідні особливості палеолітичного мистецтва ?
3. Який вид мистецтва набув найбільшого поширення у цивілізаціях Стародавнього сходу?
4. Охарактеризуйте провідні особливості мистецтва античної епохи.
5. Які стилі панували в мистецтві Середньовіччя?
6. В чому полягає специфічна відмінність мистецтва епохи Відродження та доби античності ?
7. Які провідні художні течії європейського мистецтва Нового часу?
8. Поясніть причини появи «масового мистецтва» та назвіть його основні ознаки.
9. Охарактеризуйте основні процеси у мистецькій практиці ХХ - початку ХХІ ст.

Тестові вправи для самоперевірки

1. Основоположником етики як науки є:
  - А) Платон
  - Б) Аристотель
  - В) Гомер
  - Г) Епікур
2. Термін “ethos” позначає:
  - А) спільне місце проживання
  - Б) характер
  - В) здібності людини
3. Термін «ehtika” позначає
  - А) науку про мораль
  - Б) моральність
  - В) усталений спосіб життя
4. Термін “ethikos” позначає:
  - А) діаноетичні властивості людини
  - Б) чесноти людської вдачі
  - В) особливу характеристику людської душі
5. Термін «moralis” введено
  - А) Цицероном
  - Б) Сенекою
  - В) Горацієм

6. Який із названих термінів позначає предмет вивчення етики як науки?
- А) mos
  - Б) moralis
  - В) moralitas
7. Авторство якого терміну належить Аристотелю?
- А) ethika
  - Б) ethikos
  - В) ethos
8. Знайдіть аналогічні терміни:
- А) ethos
  - Б) ethikos
  - В) mos
  - Г) moralis
9. Знайдіть відповідні визначення термінів: А) мораль, Б) моральність:
- 1) – це певна форма свідомості – сукупність усвідомлюваних людьми принципів, правил, норм поведінки;
  - 2) – це утілення принципів, правил, норм у реальній поведінці людей та стосунках між ними
10. Мораль визначають як імперативно - оцінний спосіб відношення людини до дійсності. Який зміст вкладено в поняття імперативність?
- А) вибірковість
  - Б) вимога
  - В) упередженість
11. В системі наукового знання етика належить до наук
- А) гуманітарних
  - Б) суспільних
  - В) філософських
12. Як називаються правила благочестивої поведінки у філософській традиції Стародавньої Індії?
- А) карма
  - Б) дхарма
  - В) варна
13. Як називались давньоіндійські релігійно-філософські тексти:
- А) Веди
  - Б) Упанішади
  - В) Тіпітака
14. Поняття у давньоіндійській етиці, що позначало залежність людського життя від раніше скоєних вчинків:
- А) Сансара
  - Б) Дхарма
  - В) Карма

15. Головна проблема етики давнього Китаю зосереджувалась?
- А) на внутрішніх проблемах духовного світу людини
  - Б) на місці людини в універсумі
  - В) на взаємовідносинах індивіда та суспільства
16. У чому вбачає вище благо гедонізм ?
- А) у насолоді
  - Б) у щасті
  - В) у користі
17. У чому вбачає вище благо евдемонізм?
- А) у насолоді
  - Б) у щасті
  - В) у користі
18. У чому вбачає вище благо утилітаризм?
- А) у насолоді
  - Б) у щасті
  - В) у користі
19. Який із цих термінів найточніше характеризує етику софістів:
- А) релятивізм
  - Б) евдемонізм
  - Г) раціоналізм
20. Сократ переорієнтував спрямованість проблем філософії
- А) на людину
  - Б) на природу
  - В) на проблеми суспільства
21. Сократ вважав, що шлях до щастя пролягає через:
- А) насолоду
  - Б) страждання
  - В) знання
22. Яка добродієвість цінувалася в античному світі найбільше:
- А) Мужність
  - Б) Мудрість
  - В) Практичність
23. Ідеї епікурейства на римському ґрунті продовжив
- А) Лукрецій Кар
  - Б) Тіт Лівій
  - В) Епіктет
24. Патристика – це
- А) напрямок у середньовічній філософії
  - Б) творчий спадок “отців церкви”
  - В) принцип філософського обґрунтування релігійних догм
25. Проблема, якій Августин Блаженний надав особливого пафосу:

- А) про співвідношення божественного визначення та свободної волі людини
  - Б) про причини морального зла
  - В) про успадкування першородного гріха
- 26.Провідним моральним принципом християнської етики є:
- А) раціоналізм
  - Б)сенсуалізм
  - В) любов
- 27.Центральною проблемою етики середньовіччя є:
- А) проблема Любові як універсального принципу
  - Б) проблема взаємозв'язку Бога та людини
  - Г) проблема свободи волі людини
- 28.Причину зла в людині етика Нового часу вбачала?
- А) у її природі Г) у божественній визначеності
  - Б) у суспільному облаштуванні Д) у відсутності знання про “добро” та зло”
  - В) у її волі
- 29.Філософи Нового часу у розумінні моральної природи людини виходили з того, що вона є :
- А) першопочатково зіпсованою
  - Б) першопочатково – доброю
- 30.Особливістю етики Нового часу є :
- А) індивідуалістичне спрямування
  - Б) Розкриття егоїстичної сутності індивідів
  - В) переконання в тому, що реальні антагонізм ми можна зняти за допомогою розуму
- 31.Де і коли зародився прагматизм?
- А) Америка – кінець XIX поч. XX ст.   1) Ч. Пірс
  - Б) Англія - середина XX ст.   2) У. Джемс
  - В) Німеччина – поч. XX ст.   3) Дьюї
32. Шопенгауер є засновником
- А) скептицизму
  - Б) раціоналізму
  - В) ірраціоналізму
- 33.Основні концепції етики XX ст.? Вкажіть представників цих концепцій.
- А) “гуманістична етика”
  - Б) етика “благоговіння перед життям”
  - В) етика ненасильства
- 34.Найзагальніший принцип звичаю вимагає :
- А) Роби так, як роблять усі
  - Б) Роби так, як мусять робити всі
- 35.Різниця між мораллю та звичаєм полягає у тому, що мораль:

- А) вводить принципову відмінність між сушим та належним
  - Б) наділяє людину свободою вибору
  - В) зобов'язує до дотримання певних ustalених правил поведінки
36. Найпростішою формою моральної вимоги є:
- А) моральна норма
  - Б) моральні принципи
  - В) моральні цінності
37. Які існують концепції щодо походження моралі?
- А) натуралістичні
  - Б) евідемоністичні
  - В) теологічні
  - Г) соціологічні
38. До натуралістичних концепцій походження моралі можна віднести:
- А) соціал-дарвінізм в) фрейдизм
  - Б) євгеніку г) неотомізм
39. Як називається концепція, котра вбачає джерело моралі у спадковому механізмі людини?
- А) фрейдизм б) євгеніка
  - Б) натуралізм г) біоніка
40. До структури моралі належать:
- А) моральна свідомість
  - Б) моральна діяльність
  - В) моральні відносини
41. До структури моральної свідомості належать:
- А) свобода вибору д) принципи
  - Б) повага е) щастя
  - В) співчуття є) сенс життя
  - Г) норми ж) ціннісні орієнтації
42. До моральної діяльності належать :
- А) норми, принципи Г) свобода волі
  - Б) мотиви та ціннісні орієнтації Д) співвідношення мети й засобів діяльності
  - В) моральна самосвідомість Е) співвідношення мотиву та результату моральної дії
43. Моральна норма:
- А) регулює конкретну ситуацію
  - Б) характеризує цілісну поведінку людини
  - В) визначає довгостроковий план людської поведінки
44. До якого типу регуляції відносин між людьми в суспільстві належить мораль?
- А) інституційної
  - Б) поза інституційної.

45. Кому належать ці слова?
 А) А що я знаю? Б) Я знаю, що я нічого не знаю
 В) Я мислю, значить я існую
 Г) Вірую тому, що абсурдно
46. Знайдіть відповідність між авторами та їхніми роботами:
 А) Аристотель 1) Критика практичного розуму
 Б) Августин Блаженний 2) Велика етика
 В) Гоббс 3) Філософія права
 Г) Кант 4) Левіафан
 Д) Гегель 5) Сповідь
47. Коли естетика відокремлюється у самостійну галузь наукового знання?
 А) У Стародавньому Китаї
 В) у період класики у Стародавній Греції
 Г) в епоху Відродження
 Д) у XVIII ст. в Німеччині
48. Хто є засновником естетики як науки?
 А) Піфагор
 Б) Сократ
 В) Аристотель
 Г) Баумгартен
49. Що означає термін метемпсихоз?
 А) посмертне перевтілення душі в будь-яке тіло
 Б) спокій
 В) стан блаженства
50. Що означає термін катарсис?
 А) страждання
 Б) очищення душі
 В) посмертне перевтілення
51. Що означає термін калокагатія?
 А) ідеал фізичної та моральної досконалості
 Б) співпереживання
 В) зречення радощів життя
52. Що може виступати об'єктом естетичної діяльності?
 А) природа
 Б) сфера людських стосунків
 В) тіло людини
53. Назвіть види естетичної діяльності
 А) мода
 Б) карнавали
 В) мистецтво
54. До структури естетичної свідомості належать:
 А) Потреба

- Б) Почуття
- В) Смак
- Д) уявлення
- Г) ідеал

55. Назвіть категорії класичної естетики

- А) добро і зло
- Б) прекрасне і потворне
- В) трагічне і комічне
- Г) симулякр
- Д) героїчне, піднесене
- Е) артефакт

Індивідуальна робота

Індивідуальна робота передбачає написання студентами рефератів та підготовку наукових повідомлень і доповідей.

Тема рефератів вибирається студентами із запропонованого переліку тем, а також може бути обрана самостійно, керуючись науковою зацікавленістю певною проблемою.

Вимоги до оформлення: робота виконується письмово, обсяг тексту має бути в межах 8-10 сторінок. Структура реферату обов'язково передбачає наявність плану викладу, вступу, основної частини, та невеличких висновків, а також переліку використаної літератури з точною вказівкою автора, назви та вихідних даних.

Теми рефератів:

1. Моральний канон античності
2. Сутність етичної концепції Сократа.
3. Порівняльна характеристика гедонізму кіренаїків та евдемонізму Епікура.
4. Соціально - моральнісний ідеал Платона.
5. Зміст морального вчення стоїцизму.
6. Етичні ідеї П. Абеляра.
7. Порівняльна характеристика моральнісних орієнтирів середньовіччя та доби Відродження.
8. Співвідношення політики та моралі у вченні Н. Мак'явеллі.
9. Моральні ідеї "Досвідів" М.Монтеня.
10. Т. Гоббс про егоїстичну сутність людини.
11. Соціальне спрямування етики Ж.-Ж. Руссо.
12. Сутність кантівської етики обов'язку.
13. А. Шопенгауер та його етичні ідеї.
14. Ф. Ніцше та його критика християнської моралі.
15. Етичні ідеї Л. Толстого.

16. А. Швейцер та його “етика благоговіння перед життям”.
17. Моральність на межі ХХ – ХХІ ст.: проблеми та перспективи.
18. Прикладна етика: проблеми та перспективи.
19. Етичні виміри туристичної діяльності
20. Біоетика: історія становлення та основні проблеми.
21. Морально-правові аспекти клонування людини.
22. Моральні виміри проблеми евтаназії.
23. Проблема суїциду: етичний аспект.
24. Моральний конфлікт та шляхи його розв’язання.
25. Специфіка морального конфлікту.
26. Науково-технічний прогрес та мораль.
27. Діловий етикет в історико-культурному контексті.
28. Національні особливості ділового спілкування.
29. Естетична діяльність і природа.
30. Роль туризму у формуванні естетичної свідомості.
31. Проблема кольору в естетиці дизайну.
32. Видова структура мистецтва.
33. Естетика в сучасній системі гуманітарного знання.
34. Естетика в Давній Греції.
35. Естетичні концепції у культурі Стародавнього Сходу (Індія та Китай).
36. Естетика Візантії та західноєвропейського Середньовіччя.
37. Естетика Відродження.
38. Західноєвропейська естетична думка ХІХ – ХХ століть.
39. Характеристика естетичної діяльності.
40. Природа в структурі естетичної діяльності.
41. Естетична діяльність і мистецтво.
42. Структура естетичної свідомості.
43. Естетичний смак.
44. Естетичний ідеал.
45. Загальна характеристика категорій естетики.
46. Прекрасне і потворне.
47. Трагічне та комічне.
48. Піднесене, героїчне, низьке.
49. Метод і стиль в мистецтві.
50. Видова структура мистецтва
51. Історичні закономірності в історії художнього розвитку.

**Питання для підсумкового модульного контролю знань
“Етика”**

1. Предмет та специфіка етики.
2. Етика як філософська наука.
3. Структура етики як науки.

4. Основні проблеми прикладної етики.
5. Завдання науки етики.
6. Історія походження термінів “етика”, “мораль”, “моральність”.
7. Діалектика термінів “мораль” та “моральність”.
8. Принципи систематизації та періодизації етичних вчень.
9. Моральні програми конфуціанства та буддизму.
10. Етичні вчення античної епохи.
11. Етика середньовіччя.
12. Етика Нового часу: відправні точки та корінні проблеми.
13. Етичні системи німецької класичної філософії.
14. Великі “песимісти” (А. Шопенгауер, Ф. Ніцше).
15. Провідні ідеї в етиці ХХ ст. (Л. Толстой, А. Швейцер).
16. Етика ненасильства.
17. Етика благоговіння перед життям.
18. Походження моралі.
19. Первісні форми регулювання людської поведінки.
20. Мораль та інституційна регуляція.
21. Моральний прогрес.
22. Моральна свідомість, моральні відносини, моральна діяльність і поведінка, моральне середовище – основні елементи моралі як цілісного соціального явища.
23. Функції моралі.
24. Добро і зло як висхідні поняття моральної свідомості і категорії етичної науки.
25. Обов’язок, відповідальність. Сущє та належне.
26. Сором і совість як категорії етики та контрольні-імперативні механізми моральної свідомості особистості.
27. Поняття честі та гідності як проекція моральної цінності особи.
28. Життя і смерть як головні виміри людського буття.
29. Біоетика: проблеми та перспективи.
30. Сенс життя як фундаментальна особливість людського існування.
31. Мораль і свобода волі.
32. Моральний вибір як спосіб реалізації свободи людини.
33. Вчинок як першоелемент моральної діяльності. Вибір вчинків та відповідальність.
34. Мотив і результат. Мета і засіб.
35. Парадигма спілкування у сучасній культурі.
36. Туризм як зразок діалогічного спілкування.
37. Повага, співчуття, любов як моральні передумови спілкування.
38. Проблема самотності як результат невдоволеної потреби у спілкуванні. Туризм як спосіб її подолання.
39. Професійна етика та спілкування.

40. Етика туризму.

“Естетика”

1. Предмет естетики.
2. Естетика в сучасній системі гуманітарного знання.
3. Естетика в Давній Греції.
4. Естетичні концепції у культурі Стародавнього Сходу (Індія та Китай).
5. Естетика Візантії та західноєвропейського середньовіччя.
6. Естетика Відродження.
7. Західноєвропейська естетична думка ХІХ – ХХ століть.
8. Характеристика естетичної діяльності.
9. Природа в структурі естетичної діяльності.
10. Естетична діяльність і мистецтво.
11. Структура естетичної свідомості.
12. Естетичний смак.
13. Естетичний ідеал.
14. Загальна характеристика категорій естетики.
15. Прекрасне і потворне.
16. Трагічне та комічне.
17. Піднесене, героїчне, низьке.
18. Метод і стиль в мистецтві.
19. Видова структура мистецтва.
20. Історичні закономірності в історії художнього розвитку.

ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ “ЕТИКА”

Підручники, посібники, енциклопедичні видання

1. Гусейнов А.А., Апресян Р.Г. Этика.-М.,1998.
2. Етика: Навчальний посібник /В.О. Лозовий, М.І. Панов, О.А. Стасевська.-К.,2002.
3. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. Підручник.- К.,1999
4. Зеленкова И.Л., Беляева Е.В. Этика: Учебное пособие и практикум.- Минск., 2000.
5. Золотухина - Аболина Е.В. Этика. Учебник для вузов.- Ростов н/Дону.-1998.
6. Малахов В. Етика. Курс лекцій.-К.,2004.
7. Мовчан В.С. Історія і теорія етики. Курс лекцій: Навчальний посібник.- Дрогобич, 2003.
8. Степаненко В.Ф. Етика в проблемах і аналітичних задачах: Навчальний посібник.- К.,1998.
9. Этика. Учебник. / Под редакцией А.А. Гусейнова, Е.Л Дубко.- М.,1999.

10. Этика. Энциклопедический словарь / под ред. А.А. Гусейнова.- М.,2001.
11. Этика: Словарь афоризмов и изречений.- М.,1995.

Додаткова література

1. Апресян Р.Г. Добро и польза // Этическая мысль: Научно - публицистические чтения.- М.,1991.
2. Апресян Р.Г. Постигание добра. – М., 1986.
3. Арьес Ф. Человек перед лицом смерти.-М.,1992.
4. Бадью А. Этика. Очерк сознания зла в современном мире.- СПб.,2000.
5. Байбурин А.К., Топорков А.Л. У истоков этикета. – Л., 1990.
6. Бакштановский В.И., Согомонов Ю.В. Прикладная этика: опыт университетского словаря. Учебное пособие.- Тюмень, 2001.
7. Бербешкина З.А. Совесть как этическая категория.- М.,1986.
8. Биоэтика: принципы, правила, проблемы.- М.,1998.
9. Глобальный этический кодекс туриста // Правове регулювання туристичної діяльності в Україні.-К.,2002.- С.89-97.
10. Гусейнов А.А. Возможно ли моральное обоснование насилия//Вопросы философии .- 2004.- №3.
11. Гусейнов А.А. Золотое правило нравственности.- М.,1988.
12. Гусейнов А.А. Об идее абсолютной морали//Вопросы философии.- 2003.- №3.
13. Гусейнов А.А., Иррлитц Г. Краткая история этики.- М.,1987.
14. Гьосле В. Практична філософія у сучасному світі.-К.,2003. Домострой.- М.,1990.
15. Дробницкий О.Г. Моральная философия: Избранные труды.-М., 2001.
16. Зеленкова И.Л. Проблема смысла жизни: опыт историко-этического исследования. – Минск, 1988.
17. Зыбковец В.Ф. Происхождение нравственности.- М.,1974.
18. Етос і мораль у сучасному світі.- К.,2004.
19. Иванов В.Г. История этики древнего мира.- Л.,1980.
20. Иванов В.Г. История этики средних веков.- Л.,1984.
21. Каган Л.Н. Зло.- Екатеринбург, 1992.
22. Карнеги Д. Как завоевывать друзей и как оказывать влияние на людей.- Минск,1990.
23. Кирилина Т.Ю. Совесть и ее роль в нравственном развитии личности. – М.,2001
24. Коган Л.Н. Цель и смысл жизни человека.- М.,1984.
25. Козловский В.В., Федотова В.Г. В поисках социальной гармонии (социальная справедливость и социальная ответственность). – Свердловск, 1990.
26. Кон И.С. Дружба. Этико - психологический очерк.- М.,1991.

27. Левицька О.І. Етика туризму//Філософія туризму: Навчальний посібник.- К.,2004.-С.66-79.
28. Лосев А. Этика как наука//Человек. - 1995.-№2.
29. Малахов В.А. « Наука расставанья...».- М.,1992.
30. Малахов В.А. Стыд (философско-этический очерк).-М.,1989.
31. Малахов В.А. Етика спілкування.- К.,2006.
32. Милтс А.А. Совесть. Мыслители разных эпох о совести// Этическая мысль: Научно- публицистические чтения.- М.,1990.
33. Мир и Эрос: Антология философских текстов о любви.- М.,1991. Моральное сознание: элементы, формы, особенности. – М., 1974.
34. Назаров В.Н. Прикладная этика.- М.,2005.
35. Некрасов А.И. Этика.- Харьков,2003.
36. Ненасилие: философия, этика и политика.- М.,1993.
37. Оссовская М. Рыцарь и буржуа: Исследования по истории морали.- М.,1987.
38. Поттер В.Р. Биоэтика: мост в будущее.- К.,2002.
39. Проценко О.П. Етикет в просторі практичної філософії. – Харків, 2002.
40. Психология професійної діяльності і спілкування.- К.,1997.
41. Размышления и афоризмы французских моралистов XVI-XVIII веков.- М.,1987.
42. Райх В. Сексуальная революция.- СПб., - М.,1997.
43. Рассел Б. Брак и мораль.- М.,2004.
44. Ролз Д. Теория справедливости.-К.,2001.
45. Рюриков Ю.Б. Самое утреннее из чувств: Культура любви.- К.,1985.
46. Рязанцев С. Танатология – наука о смерти.- СПб.,1994.
47. Скрипник А.П. Моральное зло в истории этики и культуры.-М.,1992.
48. Согомонов Ю.В. Добро и польза.-М.,1965.
49. Социальная сущность и функции нравственности. – М., 1975.
50. Социально-правовые аспекты клонирования человека/Н.Н. Киселев, Т.Р. Короткий, А.Н. Кравченко. - О.,2001.
51. Структура морали/Под ред. Л.М. Архангельского. – Свердловск, 1970.
52. Татаркевич В. О счастье и совершенстве человека.-М.,1981.
53. Титаренко А.И. Структуры нравственного сознания: опыт этико-философского исследования. – М., 1974.
54. Трубников Н.Н. О смысле жизни и смерти.- М., 1996.
55. Философия и этика. Беседа с А.А. Гусейновым//Вопросы философии.- 2003.-№12.
56. Філософія туризму: Навчальний посібник.-К.,2004.
57. Фишер Р. Подготовка к переговорам.- М.,1996.
58. Франжіалі Ф. Тенденції розвитку міжнародного туризму.-К.,2002.
59. Холопова Т.И., Лебедева М.М. Протокол и этикет для деловых людей. - М.,1996.

- 60.Шеломенцев В.М. Етикет і сучасна культура спілкування. – К., 2003.
- 61.Шепель В.М. Настольная книга бизнесмена и менеджера.- М.,1992.
- 62.Юности честное зеркало.- М.,1990.

Першоджерела

1. Августин (Святой). Сповідь. – К., 1999.
2. Аврелий Марк (имп.). Размышления римского императора Марка Аврелия о том, что важно для самого себя. – М., 1991.
3. Апель К.-О. Ситуація людини як етична проблема//Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. Підручник.- К.,1999.-С.231-254.
4. Аристотель. Никомахова этика //Аристотель.Соч. В 4 т. Т. 4. – М., 1989 .-С. 53-293.
5. Бердяев Н.А. О назначении человека.- М.,1993.
6. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. – К., 1994.
7. Ганди М. Сатьяграха // Ненасилие: философия, этика, политика.- М.,1993.-С.167-174.
8. Камю А. Бунтующий человек: Философия. Политика. Искусство. – М., 1990.
9. Кант И. Лекции по этике. – М., 2000.
- 10.Кинг М.-Л. Паломничество к ненасилию//Этическая мысль: Науч.-публицистические чтения.1991/Общ. ред. А.А. Гусейнова.- М.,1992.- С.168-181.
- 11.Лопатин Л. М. Философские характеристики и речи.- Мн., М.-2000.
- 12.Лосский Н.О. Условия абсолютного добра. - М., 1991.-С.24-236.
- 13.Макиавелли Н. Государь.-М.,1990.
- 14.Монтень М. Опыты: В 2 Т., 3-х кн..-М.,1997.
- 15.Ницше Ф. Генеалогия морали // Ницше Ф. По ту сторону добра и зла: Кн.2. – М., 1990.- С.3-147.
- 16.Ницше Ф. По ту сторону добра и зла // Ницше Ф. По ту сторону добра и зла: Кн.2. – М., 1990.-С.149-325.
- 17.Роттердамський Еразм. Похвала глупоті. Домашні бесіди. - К., 1993.- С.13-106.
- 18.Сенека Л.А. Нравственные письма к Луцилию// Древнеримская философия.- От Эпиктета до Марка Аврелия: Сочинения.-М.,1999.- С.381-624.
- 19.Сенека о счастливой жизни // Римские стоики: Сенека, Эпиктет, Марк Аврелий.- М.,1995.- С.167-192.
- 20.Соловьев В.С. Оправдание добра. Нравственная философия // Соловьев В.С. Сочинения в 2 т. Т.1.-С.47-548.
- 21.Стоики. Фрагменты// Антология мировой философии: В 4 т. Т.1.–С. 519-525.
- 22.Тайлор Э. Первобытная культура.- М.,1989.

23. Толстой Л.Н. Не убий никого // Этическая мысль: Науч.-публицистические чтения. 1991 / Общ. ред. А.А. Гусейнова.- М., 1992.- С. 154-167.
24. Фрейд З. Тотем и табу.- СПб., 2006.
25. Фромм Э. Искусство любви // Фромм Э. Душа человека.- М., 1992.- С. 109-178.
26. Хабермас Ю. О прагматическом, этическом и моральном употреблении практического разума // Хабермас Ю. Демократия. Разум. Нравственность.- М., 1995.- С. 7-31.
27. Цицерон М. Т. О старости. О дружбе. Об обязанностях // Древнеримская философия.- От Эпиктета до Марка Аврелия: Сочинения.- М., 1999.- С. 193-378.
28. Швейцер А. Благоговение перед жизнью.- М., 1992.
29. Шопенгауэр А. Две основные проблемы этики // Шопенгауэр А. Свобода воли и нравственность.- М., 1992.- С. 20-258.

Интернет сторінки

1. Етика. Освітній ресурсний центр <http://ethicscenter.ru/>
2. Електронна бібліотека Інституту філософії Російської Академії наук, <http://www.philosophy.ru/>
3. Журнал „Етична думка” <http://ethics.iph.ras.ru/em.html>
4. Електронна бібліотека: Російський гуманітарний університет <http://www.i-u.ru/biblio/default.aspx>
5. НБУ ім. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
6. Соціально-гуманітарна і політологічна освіта <http://humanities.edu.ru/db/sect/28/5>
7. Електронна бібліотека кафедри філософії і методології наук КНУ <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/index.html>

Художні тексти

1. Вербер Б. Наши друзья Человеки.- М., 2006.
2. Гавальда А. Просто вместе.- М., 2006.
3. Кундера М. Вальс на прощание.- СПб., 2005.
4. Мердок А. Дикая роза // Мердок А. Сочинения в 3 т.- М., 1991.- Т.2.
5. Мердок А. Алое и зеленое // Мердок А. Сочинения в 3 т.- М., 1991.- Т.2.
6. Фаулз Дж. Коллекционер.- М., 2007.
7. Фаулз Дж. Женщина французского лейтенанта. - М., 2004.
8. Фаулз Дж. Волхв.- М. 2003.

ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ «ЕСТЕТИКА»

Підручники, посібники

1. Борев Ю. Эстетика.- М.,1988.
2. Бычков В.В. Эстетика. - М.,2004.
3. Эстетика Підручник/під ред.. Л.Т. Левчук- К.: Либідь,2000.
4. Эстетика. Підручник/Л.Т. Левчук, В.І. Панченко, О.І. Оніщенко, Д.Ю. Кучерюк.- К.,Вища школа, 2005.
5. Каган М.С. Эстетика как философская наука.-СПб.,1997.
6. Кривцун О.А. Эстетика.-М.,1998.
7. Левчук Л.Т., Оніщенко О.І. Основы эстетики.-К.: Вища школа, 2006.
8. Эстетика /Под ред. Лозового В.А. / - Сумы,1999.
9. Эстетика /Под ред. Радугина А.А./ - М.,1998.
- 10.Яковлев Е.Г. Эстетика.-М.,1999.

Додаткова література

1. Антология французского сюрреализма.-М.,1994.
2. Бодрийяр Ж. Трансэстетическое. - Спб.,2000.
3. Бычков В.В. Византийская эстетика: Теоретические проблемы.-М.,1977.
4. Віхи в історії античної естетики.-К.,1988.
5. Гильберт К., Кун Г. История эстетики.- М.,1999.
6. Дмитриева Н.А. Краткая история искусств.-М.,1986.
7. История искусств стран Западной Европы от Возрождения до начала XX века.-М.,1995.
8. Иванов В.П. Практика та естетична свідомість.- К.,1971.
9. Каган М.С. Эстетика как философская наука.- Спб.,1997.
- 10.Куликова И.С. Экспрессионизм в искусстве.-М.,1978.
- 11.Культура эпохи Возрождения и Реформация.-Л.,1981.
- 12.Лосев А.Ф. Эстетика Возрождения.-М.,1978.
Лосев А.Ф., Шестаков В.П. История эстетических категорий.- М.1965.
- 13.Мазепа В.І. Філософія мистецтва//Мазепа В.І. Культуроцентризм світогляду І. Франка.- К.,2004.-С.127-224.
- 14.Модернизм: анализ и критика основных направлений.-М.,1986.
- 15.Ренесанс. Барокко. Классицизм.-М.,1966.
- 16.Семашко О.М. Соціологія мистецтва.- К.,2004.
- 17.Татаркевич В. Історія шести понять.- К.,2001.

Першоджерела

1. Аристотель. Поэтика. Риторика.- СПб.,2000.
2. Баумгартен А. Философские рассуждения. Эстетика (Фрагменты)//История эстетической мысли. - Т.2.- М.,1964.
3. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества.- М.,1986.
4. Гадамер Г.Г. Актуальность прекрасного.- М.,1991.
5. Гегель Г. Эстетика : В 4-х т.- М.,1973.
6. Данте Алигьери. Божественная комедия.- М.,1986.

7. Илларион Киевский. Слово о законе и благодати//Русская идея/Сост. М.А. Маслин.- М,1992.
8. Ингарден Р. Исследования по эстетике.- М.,1962.
9. Камю А. Миф о Сизифе. Эссе об абсурде//Сумерки богов. - М.,1990.- С.222-318.
- 10.Кант И. Критика эстетической способности суждения // Кант И. Критика способности суждения.- Ч.1-М.-1994.
- 11.Кассирер Э. Сила метафоры // Терия метафоры.- М.,1990.- С.33-42.
- 12.Лотман Ю.М. Структура художественного текста.- М.,1970.
- 13.Маритен Ж. Ответственность художника // Самосознание европейской культуры XX века.- М.,1991.
- 14.Ницше Ф. Рождение трагедии из духа музыки // Ницше Ф. Сочинения: В 2-х т. Т.1.-М.,1990.
- 15.Ортега-и- Гассет Х. Эстетика. Философия. Культура.- М.,1991.
- 16.Потебня А. Естетика и поэтика.- М.,1996.
- 17.Українка Леся. Про мистецтво.- К.,1966.
- 18.Фома Аквинский. Должно ли включать напевы в богослужение//Идеи эстетического воспитания. - М.,1973.
- 19.Франко І. Краса і секрети творчості.- К.,1980.
- 20.Фрейд З. Художник и фантазирование.- М.,1995.
- 21.Шеллинг Ф.В. Философия искусства.- М.,1996.
- 22.Юнг К. Психология и поэтическое творчество// Самосознание европейской культуры XX века.- М.,1991.